

Вік червоних мурах

Таня П'янкова

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

© Видавництво «Наш Формат». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Дуся

Спочатку ще не дуже страшно...

Спочатку пухнуть ноги.

Вони все дужче терпнуть, дубіють, стають такі тяжкі та повні, наче дві бодні 1, наче хтось ізсередини щодня наливає їх оловом, і вони вже не тримають тебе, як тримали колись, а лишень заважають.

Вони тобі немилосердно сверблять, і ти їх обережно — аби не продерти шкіру — чухаєш. Шкіра на них усе тоншає, тоншає, жовкне, напинається, попід нею бродить собі якась жовта вода, і ти розганяєш її, гладиш рукою — намагаєшся виправити те, що вже сталося з тобою. Не з усією тобою — поки що тільки з твоїми ногами.

Ти обзираєш себе, гамуєш дрижаки в животі; ти хочеш негайно одужати — не чекати, не дозволити пекучій воді налити тебе цілу; намагаєшся не думати про те, що буде далі, трудишся, як дурна, аби забутись, не дивитися, не чути, не вірити... Та приходить час, коли ти вже нічого не можеш, бо вода є вода... Її природа — вільно гуляти там, де їй треба...

Далі тебе поволі розносить геть усю — од кінчиків пальців на ногах до маківки голови... Криючись од мамі з Мироськом, на світанку, коли всі ще сплять, розглядаєш себе вже не з острахом — із жахом. Обмацуєш теплі нагі стегна, потім ховаєшся під одєжу — не хочеш, аби бачили, аби знали, аби плакали... Досить тих плачів, тих жалів, тих голосінь...

Мирось також спух, тіло його у виразках і ямах. Мама мовчить і все частіше дивиться крізь нас. Вологий її погляд ковзає понад нашими ску́леними тінями і шворнями впирається у стіни, забувається намертво й аж там перестає тремтіти. Сама ж вона не пухне — всихається. Руки і ноги її тоншають, видовжуються, і вона

стає схожою на чаплю — худа та висока, ще гарна така, тільки лицем чорніша за ніч. Якось вона милася, і я побачила, що у неї вже немає грудей. Замість них — розкішних колись, високих, пружних — zostалися два зморшкуваті мішки, які ще якось тримаються тіла.

Мені дев'ятнадцять... Миросеві лише п'ятнадцятий... У Мачухах зима тридцять третього... Нашу нову теплу хату ще в грудні ми продали за вісім буханців хліба, самі ж перебралися до бабиної старої... Того хліба давно вже нема, зерна теж. Мама од світанку і до пізнього вечора у колгоспі. Часом приносить звідти мізерний кулачок проса або вівса. Ховаємо як можемо, потім перетираємо на муку, бівкаємо 2 з водою...

Їсти... Жити...

Господи!

Не ходимо — крадемося селом — котами, кротоми, дрібною мишвою, павуками, однією великою потворною сороканіжкою, — і кожна нога їй пухне та свербить... Вона суне своє роздуте жовте черево по землі й вижирає навколо себе усе, що лишень може пережувати. За нею тягнеться слід, чорний та гнилий, і я знаю, що на тім мертв'яку З, котрий залишає вона — людська сороканіжка, — ніколи вже не зросте навіть трава...

Розмовляємо пошепки, перешіптуємось — наче соломучуємо. Лиш вона не жується — залазить між зуби, застрягає у піднебінні, заважає вимовити невимовне, те, котрим давимося, котрим труїмося, котре вертаємо і заново ковтаємо, бо ж час такий... А ввечері засинаємо як убиті — кожне у своєму кутку, на своєму помості, що мало кому навіть стане престолом. Намагаємось міцно вспатися, дуже міцно, так, аби вже ніколи не прокинутися і не впертися очима у сліпі вікна, забиті мішковиною, у голі стіни пустки, котра ще вчора була чиєюсь хатою і знала запахи з печі...

Спочатку ще не так страшно...

Лише розпухаєш...

Просто ти така, яка є, — не-знач-на, не-по-міт-на...

Просто живеш. Просто їси. Щось заїдаєш... день нинішній, день учорашній. Просто ростеш — рік у рік робишся більшою, ще більшою, іще... Час викруглює тобі лице, розносить твої стегна, литки, руки, живіт, наливає вагою ноги.

Спершу розносить стопи.

Трохи дивно...

Вони чогось набрякають, і ти вже ледве виходиш з будинку, ледь переступаєш східці, пороги... Ти думаєш, що просто нахворілася, настраждалася, перевтомилася, пережила важкі дні, що достатньо буде лише прилягти, одіспатися — і тебе, як багато разів до цього, полікує ніч...

Ні, спочатку не так страшно.

Ти частіше перемучена, задихаєшся, пітнієш, постійно чуєш запах свого тіла і ніяк не можеш одмитися. Тобі здається, що ніхто більше його не чує — давно забутий дух чистоти ще живе десь у твоїй голові. Але й він покидає з часом... Ти стаєш неохайною, незграбною, занудною, байдужою до одвічних жіночих радощів...

* * *

Потім тебе перестає торкатися твій чоловік.

Спершу він вдало маскується: поспіхом обіймає, поспіхом цілує сухими губами — мов птах, що знічев'я клює у руку. Коли ти поруч, сідає десь неподалік... Він іще тримається — мужньо приховує свою огиду до тебе, до твого роздутого тіла, до твоїх масних, налитих жиром стегон, але дуже скоро здається — усе частіше одвертає погляд, усе частіше першим покидає ліжко на світанку, аби не бачити, як ти одягаєшся...

Вам обом іще не страшно.

Ви іще пара, він іще чоловік, а ти — дружина, вам іще не одібрало пам'ять — звично бавитеся у ввічливість, у любов, у сім'ю... Волієте не думати... Але ця гра минає — його огида стає

помітною, такою зримою, що треба бути сліпою, аби не прочитати її в очах, які навпроти. Напруга висуває гострий писок з-під ковдри, разом із вами витісняє звідти любов і ніжність. Ваше ліжко вистигає, робиться зимним — аж льодяним, робиться порожнім...

Твій одяг росте разом із тобою, щільно обліплює, а там — і взагалі приростає до тебе, наче друга шкіра. Шар за шаром ти обростаєш одежею — широка розлога капуста, — ховаєш під листям свою тверду серцевину... Яюсь насувається вечір — і ти навіть починаєш спати одягнена...

Тобі потрібна більша частина ліжка, ти занадто голосно спиш, щоночі твої груди розроджуються хрипами, і він, твій терплячий, твій законний чоловік, мусить обережно повертати тебе на бік, аби задрімати, аби добутися до ранку, зрештою — вижити... Далі — йому набридає, подушка і ковдра переходять спати до іншої кімнати, бо там, де спиш ти, йому задушно...

Навіть тоді ти ще не розумієш.

Тоді ще не боязко.

Дуже боляче, та не боязко — навіть трохи легше...

І ти знову просто живеш, просто пухнеш. Лежма лежиш і не думаєш ні про що. Є тільки одне, чого іще хочеться, не так тобі, як тварині, котра оселилася у твоєму тілі, — їсти. Ця ненажерлива, ця захланна істота змушує тебе зводити голову і тягнути своє тіло до ідальні...

Яюсь дорогою од ліжка до стола, дорогою у п'ятнадцять нещасних кроків, ноги одмовляють тобі... А насправді то одмовляє серце, і ти задихаєшся... Аж тоді він приходить — сей дивний страх, се жаске одчуття порожнечі, близької прірви, якоїсь фатальної та неодворотної темені. А ти, лежачи на підлозі посеред чепурного полтавського будинку, зазираєш на її самісіньке дно і хочеш піднятися, хочеш не доповзти, а дійти до неї сама, добрести своїми опухлими ногами, дотягтися своїми товстими руками, досягнути

своїми збайдужілими очима і навік запам'ятати.

І ти просиш у Нього допомоги — просиш урятувати тебе...

Яке ж вона диво — Тамара.

Ані руху різкого, ані слова наперекір.

За воду тихіша, за горлицю ласкавіша. Увірувала в мене, наче в небеса увірувала. Пірнула мені за пазуху й не вигулькує. Так би і грілася, так би й сиділа, якби я дозволив.

Я не дозволяю.

Не можу дозволити.

Не можу дати їй ні руки своєї, ні серця, ні слова. Лише лантух із зерном чи картоплею, лише гречки мірку та консерву радянську іноді. Більше нічого.

А вона і не просить. Може, боїться, що одкинуса од неї, одвернуса. Може, думає, що, коли на серце моє зазіхне, гордість дівоча її задушить. Любить мене безмовно, бачу, що любить; бачу, як тане в моїх обіймах, як плавиться, тече восковою свічкою, як стелить мені постіль і сама стелиться; як довго-довго тремтять її вії, коли я присуваюся ближче; як тонко бринить струна її голосу, коли ніч пронизує блискавиця нашої пристрасті...

Я вже любив колись — нічого доброго із того не вийшло.

Я боюся знов полюбити.

Тіло Тамарине жадібно випасаю, словами її ласкавими гоюся, шкіру порепану перед нею, наче змій, скидаю — за ніч обростаю новою і виповзаю в темінь: подалі од неї, од її хати, що пахне травою, од погляду її матері, котра дивиться так, ніби удавити мене задумала...

Тамару свою покірну вкотре у снігах між собою та стіною затискаю:

— Треба аби вийшла кудись Орина, — шепочу тихо, а сам зубами кофтину на Тамарі задираю од пупа і до грудей, котрі уже дрижать так схвильовано, так солодко, таким вогнем зайнялися, що

й лице облікають.

— Вона зараз сама додумається, — Тамара регоче тихенько, у маківку голови мені дише. — Мамо! — гукає голосно. — Мамо, нам Свирид олії приніс. Треба заховати. — І бігом од мене одскакує, кофтину на собі поправляє. Мене першим до хати, сама — за мною.

Орина неохоче з печі висувається. Видно, тяжко їй. Ноги повні, вайлуваті, одслужили своє. Коли колгосп у Мачухах з'явився, Орину до праці виходити зобов'язали. То вона вже у перший день до колгоспу не дійшла. Так і осіла біля хати. А Тамара ходила. Аж доки не додумалась молока украсти. Сперіщили її нагаєм та й усі трудодні зняли. Більше робити не дають.

Тож я їхня єдина опора, їхня надія на життя.

Я їхній посланець Божий.

І хоч Орина досі зубами скрегоче, коли я до Тамари приходжу, та слова мені кривого сказати не сміє, з хати тікає і ходить десь так довго, скільки мені треба...

Що ж?

Така ціна, Орино.

Така-от плата...

* * *

— Може, я до тебе ходитиму? — Тамара мені у шию дише. — Щоб мамі очей не мозолити... — Пестить мене, мов дитину, обціловує од чола до колін. Губами груди мені лоскоче.

— Навіть не думай! — одкидаю червону хвилю волосся, аби лице її бачити. — Не можна тобі до мене.

— Чого ж, Свириде? — покусує мене за шию, граючись. — Жінка кочергою одлупить? — піджартовує собі, лащиться, кепкує з мене.

— Помовч уже! — прошу її владно, наказую. Вона і не продовжує... Мовчки рукам моїм оддається... А там і я забуваюся...

Ніколи б не повірив, що така бентежна вона, така ніжна, така дивовижна, така, наче тісто, податлива, така смачна. Набуваюся нею, наїдаюся нею, розчиняюся в ній, знову і знову вивергаю із себе сіль, вивергаю всю свою гіркоту на її теплий живіт...

Десь попід вікна ходить Орина, визираючи світла у шибі... Світло означає, що мені час, а їй до хати вертатися можна.

Але ми довго не палимо каганця...

Тамара у мене на плечі задрімала... Приборкана... Безборонна...

Моє насіння у ямці її пупа гріється...

І, на щастя, не проростає...

Тосько Лантушок не любить людей.

Ще як у дитячих літах був, люди у нього на очах батька його забили. Ніби за те, що на чуже добро руку приклав, а насправду — хто його зна... Скрутили в баранячий ріг, вила у груди засадили — та й по всьому.

— Ракла! 4 — кричали навіжено. — Ракла! Ракла! — у три-чотири-п'ять чоловічих голосів лементувало того дня небо над Мачухами. — Ракла!

Малий Тосько не знав тоді, за що батька карають, вуха долоньками затиснув, під призьбу забився і од страху дрижав. Колінцями у саму землю вгруз — у дрібну товчену піщину, серця не чув, через раз дихав.

— Ракла! — стукало, тупало, бевхало його по діточій голові, забивалося під біляве волоссячко — у саме тім'ячко. — Ракла! — вигулькувало, ніби голка з грубої мішковини, і впиналося з іншого боку — прохромлювало наскрізь маленьку людську мурашку, що знайшла сховок для свого тремтливого тільця і ніяк не могла затулити вуха так щільно, аби нічого того не чути. — Ракла! — ще раз навалилося, а далі як виникло раптово, так само і стихло. Лишень захрипіло десь недалеко ослабим батьковим голосом...

Він, Тосько, восьмирічна дитина, прислухався іще раз, повільно виліз зі свого сховку і отак, на колінцях, на колінцях, давай виповзати на середину двору, туди, де, прохромлений чиймись гострими вилами, вже у Бозі спочивав його неньо — Ясьо Лантушок... Так над батьковим тілом увечері Августина його й застала... Тосько вже навіть плакати не міг — на все своє життя очі виплакав...

Одтоді Тосько не любить людей.

Ніколи не знав тих, котрі його татові життя урвали, але й інших не шанує. Дивиться на кожного — ніби не на людину дивиться — на порожнє місце, а коли і говорять з кимось — то мов пісок із губи спльовує... Мовчить зазвичай — наче на смерть тебе вже прирік. І пів життя прожив, і в сивий волос зайшов, навіть згорбився трохи, але й на цяпочку не подобрів. Ніхто в Мачухах терпіти його не може. Лишень кобила гніда, така сама стара і бриклива, прижилася коло нього — наче Бога, Тоська свого слухає... А так — ніяка душа жива не витримує.

Злий чоловік він, дивний, дикий. Усе вила біля себе тримає — ніби готовий боронитися... Не знаю, на кого ціле життя жде, на якого ворога. Ото всядеться під черешнею на лавку — сидить, на сонце мружиться, по сивій бороді йому комаха повзає... І ніби одпочиває собі чоловік, та вила з ним — до стовбура приперлися, а рука — на їхньому держаку — ніби вклеєна...

У сусідстві з бабою, а тепер — і з нами усіма — Лантушки живуть. З одного боку вони, а з іншого — бездітна Варвара Лебедька. Скільки я себе пам'ятаю, завжди у двір Лантушків бабині кури забігали. Де ми лише той лаз не шукали, в однім місці заб'єм, то вони десь у другому дірку найдуть. І крила баба їм підрізала, і пильнувала по пів днини, кишкала раз у раз... А тільки до хати піде — кури знов на чужому городі. Чи трава їм там якась ліпша була? Одного дня, як бабин півень знов Лантушкам молоду моркву

перепорпав, Харитон нікому і слова не сказав, вилами махнув — лиш ноги задер півень. На вилах його Лантушок підняв і бабі Олександрі на подвір'я перекинув. Мовчки то все, нанімо — ані пари з вуст.

Мала я тоді була, у дворі стояла, об'їдала галузку з черешнями, що батько мені спиляв. Над мою бідною головою пролетів той півень — і крапелька крові на личко мені бризнула. А може, то був сік од черешні — не знаю і зараз. Лишень забоялася я бабиних сусідів. Та й тепер не менше боюся.

Коли у тридцять першому в Мачухи комуністи прийшли, то Харитона разом із возом, вічними вилами та й кобилою колгоспними зробили. Забрали усе з його господарки: плуг, дряпак 5, борону. Він і не пручався. Повірив, що рай настане, що «під одним одіялом будуть спати і чоловіки, і жінки», та й здався до колгоспу. Скажуть гній з-під корів возити — то возить, буряки — то буряки, буксир 6 по хатах куркульню шукає, то й Тосько під воротами терпляче висиджується... На мішки з награбованим добром жде... Сам голодний — аж чорний весь, хату злидні обсіли, мати його — Августина — із сили упала, злягла, молиться лишень то голосно, то тихцем, аби його не гнівити, а він забуває їй і їсти подати — все ніяк червону пелену з ока не змахне — прийшлим нелюдам служить. Вірить, що буде так, як пропаганда наобіцяла, що в куркульській сорочці нарешті ходить зможе та й куркульського щастя зазнає... Іноді присунеться пізно ввечері додому, самогоном од нього валить так — аж нам чутно, всунеться у хату — до матері слабої і словом не озветься. Вляжеться — хропе собі. Хата їхня стара з лампасу 7, ще дідівська, наруги не витримує — валиться то там, то сям, і дах давно вода пробила — на голову капле, а Тоськові байдуже. Ні до чого нема діла... Лишень чекає, що пришлють за ним та й скажуть, куди далі їхати.

То ще зовсім недавно було — у голові шпичкою засіло — на зиму зайшлося, вечір загуснув, затужавів. Мати якраз із колгоспу прийшла. Принесла трохи ячки в кишенях. І як лишень приховала? Трусять їх на воротях... Як ніхто знаю. Мене на другий день за жменю вівса із «Червоної зірки» вигнали. Сказав бригадир, що якби батька мого не любив, то доніс би у кліп ока. А так... щоб і духу мого більше тут не було... До інших колгоспів дорога нам давно закрита... Поспіхом ячку сховали на горищі, поміж гречаною лускою, тією, що нею була вистелена половина горища, розсипали — так вона непомітна стала, щоб одібрати ніхто не міг — не вибирувати ж по пів зернятка...

Смеркалося. Ми доїдали ріденький кандьор 8, заварений на воді, аж раптом мама ложку одсунула та й каже:

— Слухайте, діти, не могу я їсти і не думати — виє вона там у хаті, самі чуєте.

— Хто? — до мене не зразу дійшло, про що мама каже.

— Августа... А он знову... Тосько її не годує, певно. Вже пару днів у колгоспі спить, не стільки робить — як п'є, наженуть скоро до чорта. А нині до полудня вже такий був, що і лика не в'язав. І вчора — такий самий. З гноями тими колгоспними... ніби вродився, аби їх метати... А матір рідну скоро на гнилице 9 одвезе. Ні грама совісті в чоловіка — навіть аби подивитися...

Ми горщик зі стола в руки, каганець світла в другі — та й пішли у сусідський двір. Давно я там не була — все той півень наш червоний на Тоськових вилах мені перед очима... Легко у хату попали.

— Агусю! — закликала мама з порога. — Ви дома?

Нащо вона питає, думаю собі, коли раз по раз чути виття? Прихідцями 10 так, прихідцями — то появиться, то затихне... Ну от, знову:

— Їсти! Їсти-и-и... — кволим протяжним стогоном озвалася біда із нутра сусідської хати і прогнала нас дрижаками під шкірою.

Зайшли ми глибше — очима у темінь густу провалилися. Зимно в хаті. Страшно. Немічню тхне, старістю, немитим тілом, сечею... Той огидний дух із ніг нас валить. Тримаємся.

Видно, баба давно під себе ходить. Незримий вітер вільно гуляє межи глиняними стінами, піч за дровами скучила — давно не бачила. Світло нашого каганця полохливо тремтить і висвічує у потемках живу душу. Під самою стіною коло зимної печі баба Августа на загидженому сечею полу 11 лежить. Горілиць лежить та й тихенько підвиває собі:

— Їсти-и-и, їсти-и-и!

Солома під нею потерта, ряднинка якась така збита. А вона ту солому з-під себе смикає та й до беззубого рота пхає:

— Їсти-и-и-и... — Самими яснами жує-жує, а далі збриджено одплює. Потім знову тягнеться до тієї соломи, знову, знову...

Спершу очманіло дивимось, а потім як підскочимо — та й до баби, мама голову її невагому вище піднімає:

— Зараз, Агусю, зараз. Потерпіть, рідна. Їсточки вам дамо. Їсточки...

— Їсти-и-и-и... — Бабині невагоме тіло різко вигинає судомо. Корчиться Августа. Мучиться, здригається кілька разів і раптом затихає. Благá стає... Вже не просить... Наїлася...

Мама обережно кладе її сиву голову назад, на ряднину.

Агуся не перечить нам. Сумирна лежить...

Усе ще дивиться на світло, і в неї повні очні ями сліз...

Вертаємось додому зі своїм горшком — застигає у нім пшоняна юшка...

Недалеко од нас сиротіє сусідська хата з лампасу.

Там баба Агуся лежить собі...

І теж застигає...

Другого дня під обід Тосько Лантушок вперше за останніх кілька місяців не прийшов пішки, а приїхав додому своєю скрипучою гарбою. Про маму люди йому сказали. Ми ж не зізналися, що в хаті були. Страшно тепер жити. Страшно. Не знаєш, що тобі за правду зробити можуть. То він, як учув, дозволу ні в кого не спитався — додому помчав. Гнав кобилу вулицею, як навіжений, милосердя не знав — лупив її лозиною по старому хребту, по крупу, аби бігла — не зупинялася. Мовби не вірив людям, котрих усе життя не любив, мовби встигнути кудись хотів. До хати так ускочив — аж двері із завіси зірвалися: хруснуло коло одвірка. Довго там сидів, а через якийсь час задубілу Агусю в новій ряднині на руках виніс, обережно на лавку під черешнею поклав. Потім знову в хату посунув. Шафу на подвір'я витяг — дошками вона тарабанила, коли волочив, розвалилася чисто. Харитон хазяйновито дошки оті докупи стулив, цвяхами їх загатив, далі шафу на гарбу висадив — матір туди, наче у домовину, вложив... Поїхали...

Першою була вона, кого Лантушок на цвинтар завіз. Та й недовго на воротах стояла 12... Посипались Мачухи услід за нею... По одному, по двоє... день у день... день у день... Плакали ще за ними — за тими першими, а тепер уже ніхто й не рахує. Доки було кому, то ховали своїх, а зараз лише Тосько їх попід плоти збирає... по хатах із вилами їздить:

— У вас є? — сумирно питає у кожному дворіщі. — А... немає... Ну... завтра будуть...

Доручила партія Тоськові спочилих за село виряджати, туди, де тополі живим частоколом стали навколо мертвих...

Не знаю, про що думав Тосько Лантушок, коли матір свою в шафі на цвинтар віз... коли яму сам копав... Але ми тоді вперше бачили, як він плаче...

Якщо душа людська ще родить сльози, думала я, — певно, має у собі щось живого... Хоч із вилами не розлучається — од цілого світу

тими вилами одхрестилася...

Задужежно...

• • •

Далі — у повній книжці «Вік червоних мурах».

nashaknyga.com.ua